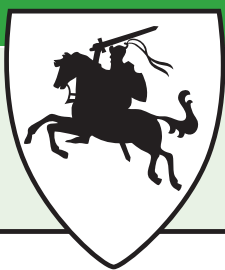

“
SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Kalbėkime tiesą, kaip mokė Kristijonas Donelaitis

Kokios trapios yra mažų valstybių ribos, kokia pažeidžiama jų istorija atskleidžia Mažosios Lietuvos likimas. Jeigu ne jos literatūros milžinai - Kristijonas Donelaitis, Martynas Mažvydas, daugybė kitų šio krašto kūrėjų ir švietėjų, be didesnių pastangų būtų sunku įrodinėti, kad tas kraštas buvo Lietuva, pati tikriausia Lietuva, įvairiais laikotarpiais grobstyta ir dalinta. Po Antrojo pasaulinio karo Donelaičio žemė buvo padovanota Rusijai. Ši ištrynė lietuviškus pavadinimus. Ir jei ne patriotiškų žmonių abipus sienos pastangos, vargiai kas juos prisimintų. Kaip sako Kristijono Donelaičio draugijos vadovas, narys nuo pat draugijos atkūrimo 1992 metais, Gintaras Skamaročius, nereikia daug laiko, kad istorija būtų užnešta dulkėmis. Nereikia ginklų, pakanka profesionalios propagandos bei sotesnio gyvenimo vizijos ir žmonės praras gebėjimą kritiškai mąstyti.

Kazimiero Linkevičiaus nuotr.

R Dalia BYČIENĖ
„Respublikos“ žurnalistė

305-ieji metai eina nuo Mažosios Lietuvos lietuvių grožinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio gimimo. Nėra jėgos, kuri sugebėtų nusavinti mūsų Tautos genijų, bet pasiekti vietas, kur jis gyveno, kur palaidotas, vis kebliau dėl įvairių kliuvinių. Vienas iš tiltų, jungiančių Donelaičio žemę su Lietuva, yra Kristijono Donelaičio draugija.

- Priminkite, kokie yra draugijos tikslai, - paprašėme jos vadovo Gintaro SKAMAROČIAUS.

- Supažindinti visuomenę su Donelaičiu ir jo amžininkais, to krašto istorinėmis vietomis, rūpintis, saugoti išlikusį palikimą, tvarkyti aplinką, skleisti žinią apie tai, kas atlikta, tartis, jungtis su panašios veiklos draugijomis, organizacijomis, pavieniais asmenimis, palaikyti ryšius su abiejų valstybių pažangiomis organizacijomis. Artimiausi mūsų bendraminčiai yra Vydūno draugija, Mažosios Lietuvos reikalų taryba, Mažosios Lietuvos reikalų fondas, Amerikoje, Kanaidoje gyvenančių išėivių iš to krašto draugijos. Yra daug pavienių žmonių, kurie tuo domisi ir labai džiaugiuosi, kad mes nemonopolizuojame tos veiklos. Būtų nusikaltimas sakyti, kad tuo išskirtinai rūpinasi tik draugija. Draugija leidžia savo leidinį „Donelaičio žemė“, kurio leidyba daugiausiai rūpi pačiai draugijai ir jai prijaučiantiems. Pastaruosius trejus metus šiek tiek prisideda Spaudos, radijo ir televizijos reikalų fondas. Kitos lėšos - iš keleto rėmėjų ir mano šeimos biudžeto.

- Vadovavimas draugijai yra visuomeninė veikla, o pagrindinės jūsų pareigos - viešosios įstaigos „Nemuno euroregionas“ Marijampolės biuro vadovas. Ar siejasi šios dvi veiklos?

- „Nemuno euroregiono“ Marijampolės biuro užduotis - skatinti

kaimyninių valstybių (Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos ir Rusijos Federacijos) pasienio regionų bendradarbiavimą įvairiose srityse, o Kristijono Donelaičio draugijos veikla daugiau aprėpia kultūrinį, istorinį, švietėjišką Rusijos Federacijos ir Lietuvos nevyriausybinį organizacijų bendradarbiavimą. Taip, tų pačių tikslų vedini - viena ir kita darome. Vienas pastarųjų metų vieno milijono eurų vertės projektų yra Tolminkiemio bažnyčios geotermio šildymo įrengimas, klebonijos, kuriame įkurtas K. Donelaičio muziejus, kapitalinis remontas bei Šakių rajono Kidulių dvaro svirno pritaikymas turizmo poreikiams, abiejų šalių pasienio regionų kultūriniam bendradarbiavimui.

- Kaip Rusijos Federacijos valdžia vertina tokius bendrus projektus, kultūrinį bendradarbiavimą?

- Kaip pasakė vienas Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos atstovas, literatūrinis bendradarbiavimas tarp abiejų šalių - vienintelė nenutrūkusi ir nesustabdyta grandis. Grandis, jungianti abiejų šalių pažangų pasaulį. Prieš Kristijoną Donelaitį dar niekas nediršta kelti rankos. Trukdžių būna. Vazinėjantys benzino, cigarečių, alkoholio nepatiria didesnių problemų, o štai kultūrinių mainų grupėms dažnai daromi papildomi patikrinimai.

- O tarp tų, kurie užsitraukė Rusijos Federacijos nemalonę, esate ir jūs?..

- Taip, iki 2023 metų man uždrausta įvažiuoti į Kaliningrado sritį. Pranešime, kurį gavau praėjusių metų rudenį pasienio kontrolės poste, rašoma, kad sprendimą priėmė Federalinė saugumo tarnyba. Kuo esu pavojingas, niekas nepaaiškino.

► Donelaitis tenykščiams gyventojams padeda geriau suprasti, kas yra šis kraštas

- Kas yra Donelaitis mums, žinome ir vertiname. O kas yra Donelaitis Kaliningrado sričiai?

- Donelaitis tenykščiams gyventojams padeda geriau suprasti, kas yra šis kraštas. IDaug kam akys pršviesėja ir nebesako, kaip sakydavo pirmaisiais pokario metais, kad tai yra vokiečių fašistų žemė. Kuo toliau, tuo žmonės pradeda suprasti, kad čia gyveno ne tik vokiečiai, o ir daug lietuvių kilmės gyventojų.

► Mažoji Lietuva mums padėjo išsaugoti lietuvišką kalbą, daug lietuviškų papročių, kurie, atsiradus galimybei, buvo permetami į Didžiąją Lietuvą

Žmonės, kurie nori save praturtinti, stengiasi pažinti Donelaitį. Jų vaikai lankosi Tolminkiemio muziejuje, dalyvauja renginiuose. Jie yra geriausi mūsų bendraminčiai, bendražygiai. Lietuvai Donelaitis yra tas vedlys, kuris tais laikais sugebėjo kovoti prieš germanizaciją, pirmąją pasaulio globalizaciją. Jo pavyzdyje galime rasti atsakymus, ką daryti ieškant Tėviškės geresnio supratimo, atsakyti pasaulio gundymų daryti menamas karjeras ir dirbti savo kraštu.

- Mažoji Lietuva mums davė ne tik Donelaitį...

- Mažoji Lietuva mums davė didelį būrį mūsų Tautos žiedo, kuris kūrė ten dėl vienintelės priežasties - tam tikrų religinių skirtumų ir terpių. Evangelikų liuteronų Martyno Liutero ir Stanislovo Rapolio kuriamas tikėjimas turėjo dar neišblėsusių pagoniškų bruožų, nes vis dar kvietė Dievą matyti „ne per blizgesį, o per arčiau žmogaus esančią aplinką“. Žmonės, kurie kalbėjo apie didesnę meilę savo Tėvynei ir sukūrė tikėjimą, kuris kvietė dar la-

biau mylėti savo Tautą bei Dievą, kalbėti savo kalba. Tai skatino kurti lietuviškas mokyklas, leisti knygas. Ne Martyno Mažvydo „Katekizmas“ buvo pirmoji lietuviška knyga, tik ji vienintelė išlikusi. Kaip yra pasakęs profesorius Zigmas Zinkevičius, Mažvydo „Katekizme“ yra eilučių, kurios buvo naudotos ankstesniuose kūriniuose. Tie kiti neišliko arba buvo ištrinti iš atminties tautų konkurenciniame katile

- Kuo mums dar svarbi Mažoji Lietuva?

- Tai buvo ta pati lietuviška Lietuva, tik kito tikėjimo. Tas tikėjimas leido būti lietuviu, kol neprasidėjo germanizavimas. Didžioji Lietuva buvo katalikiška Lietuva, kur jau buvo įsibėgėjęs kolonizavimas, vėliau rusifikavimas. Kur daugiau buvo lietuviškos dvasios, nedrįsčiau sakyti - ir vieni ir kiti kariavo su savo okupantais. Mažoji Lietuva mums padėjo išsaugoti lietuvišką kalbą, daug lietuviškų papročių, kurie, atsiradus galimybei, buvo permetami į Didžiąją Lietuvą.

Dabar dalis Mažosios Lietuvos istorijos yra pavogta, siekiant ten gyvenantiems parodyti jų teises į tą kraštą. Jie iš mūsų vagia istoriją, kad mes nepažintume savo lietuviškos praeities. Kai Prūsijos valstybė atsikratė Kryžiuočių ordino palikimo ir pasuko į evangelišką pasaulietišką valstybę, rytinė ir šiaurinė dalis, atitinkanti maždaug dabartinį Karaliaučiaus kraštą, liko valdoma lietuviškų valsčių rūmų. Jei ta lietuviška dalis buvo valdoma lietuviškų valsčių rūmų, norėčiau, kad naujieji mūsų istorikai pasišvęstų tą tiesą sugrąžinti.

Ta istorija dabar yra enciklopedininkų galvoje, rankraščiuose, iš Vokietijos archyvų pakliūvančiuose dokumentuose, bet ne oficialioje is-

torijoje, pasaulėžiūroje. Jos atsiradimas duotų išsamesnį žinojimą patiems apie save, supratimą, kokius mes turime kaimynus ir kokie jų siekiai ne tik Karaliaučiaus krašte, bet ir Klaipėdoje. Tiek vokiečiai, tiek rusakaliai Klaipėdos gyventojai turi labai keistų ambicijų. Tas kraštas vadinamas vokiškais vardais ir mums dirbtinai pabrėžiama, kad jūs, lietuviai, nesate čia šeiminkai, čia tarsi niekieno žemė. Kodėl Klaipėdos kraštas taip traukia vokiečius? Jie atvažiuoja į savo senelių ir protėvių žemę, o jų pavardėse dar galima atsekti lietuviškų pavardžių priesagų - „vilkutait“, „tėvelait“, „vanagait“, „voverait“. Kai jie buvo ištremiti ar išvaryti, didelė jų dalis liko Vokietijoje. Liko tie, kurie sutiko būti vokiečiais dėl sotesnio gyvenimo. Kam tėvai nepasakė, kas iš tiesų jie yra, tą turime jiems pasakyti mes.

- Ir kaip tai padaryti?

- Pasakyti, kad jie buvo apgauti, kad istorija yra vagiama, perkama. Juk kalama, kol patiki. Nereikia toli pavyzdžių ieškoti. Turime Krymą, Pietų Osetiją. Panašūs dalykai vyksta Klaipėdoje nuolat kalant, kad tas kraštas buvo ne lietuvių, o vokiečių. Turėjome didžiulę problemą statydami Vydūno paminklą Klaipėdoje. Daugiau kaip trejus metus vis reikėjo įrodinėti, ką lietuviai turi bendra su Klaipėda, kaip Klaipėdoje buvo kuriamos lietuviškos gimnazijos, kad prieš 100 metų buvo priimtas Mažosios Lietuvos (Tilžės) aktas, kuriame žmonės pasakė, kad lietuvių yra dauguma? Kad Šilutės apylinkės - lietuviškiausi valsčiai. Jeigu taip ir toliau bus plaunamos smegenys, neteksime Klaipėdos. Kuriamos sąlygos, kad tą kraštą galėtų prisijungti bet kas. Didžiausią įdirbį daro Rusija ir Vokietija.

- Pietinėje Lietuvoje tą patį daro Baltarusija...

- Taip, lygiai taip pat galime prarasti Vilnių, jeigu mūsų valstybė nesuvoks, kur tokie žaidimai gali nuvesti. Kaip suprasti, kai kaimyninės šalies vadovas viešai pasako, kad lietuvių Vilniuje yra per daug? Negalima leisti žaisti su savo praeitimi ir istorija.

- Kas ir kaip tuos žaidimus gali sustabdyti?

- Pirmiausia, reikia viešinti tikrą informaciją. Galima iš tūkstančio surasti vieną pasidavėlį, kuris pasakys, kad viskas yra gerai. O kaip sovietiniais metais mūsų istorija buvo pakeista? Priklijuoti etiketę, tūkstantį kartų pakartoti... Mes turime beprotiškai daug propagandos apie Baltarusijos Vilnių. O priešnuodis tam - tikrosios tiesos skleidimas. Juk Stanislovas Rapolionis, gimęs Vilniaus apylinkėse, kūrė lietuvišką mokyklą. Kam būtų reikėję mokyklos, jei ten nebūtų buvę lietuvių. Įkūrė universitetą. Kalbėkime, kiek žmonės davė valstybei, kaip mus nutatino. Dėkime tai į vadovėlius ir mokykime vaikus pažinti tikrąją istoriją.

NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2019

2019 metų NACIONALINĖS VERTYBĖS pristatomos šeštadieniais „Žalgirio“ nacionalinio pasipriešinimo judėjimo priede su „Respublika“. Rašykite ir Jūs! NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2018, A.Smetonos g. 2, Vilnius LT-01115, arba el.paštu redaktorius@respublika.net. Tel. (8-5) 212-35-25

Nepriklausomybės dvasios gaivintojas V.K.Banaitis

Atskubėjo ir tolsta į praeitį nuoširdaus lietuvininko, Lietuvos patrioto, kultūrininko, žurnalisto, muziko Valterio Kristupo Banaičio gimimo 100-osios metinės. Apmadu, kad prabėgus beveik dviem dešimtmečiams po išėjimo amžinybėn, per rūpestį sava egzistencija, vis rečiau prisimenami jo didūs darbai Lietuvai. Gyvenimas jam lėmė, artėjant rusų okupacijai 1944 metais, trauktis į Vakarus ir ten įnirtingai darbuotis gaivinant Lietuvos Nepriklausomybės bylą, iki pat 1999 metų rugsėjo 9-osios, kai Vokietijoje, Fiurstenberge, jis užgeso.

Vykdydama jo valią, sesuo Eva Koch-Banaitytė pasirūpino, kad jis grįžtų į Lietuvą, prie Rambynų, į Bitėnų kapinaites, kuriose jis lankydamsis 1992 metų vasarą prie Martyno Jankaus ir Vydūno kapų sukalbėjo maldą. Ir tada, ir lankantis Tilžėje teko matyti jį ir bendrauti, žavėtis jo patriotine tvirtybe, kurios nesuniokojo nei atskubėjusi liga, nei ilgametis buvimas toliau nuo Lietuvos, kuriai buvo pašventęs visą savo gyvenimą nuo pat jaunų dienų.

V.K.Banaitis gimė Karaliaučiuje 1918 metų rugsėjo 26 dieną. Dar jaunuoliu būdamas, kartu su šeima, tėvais Kristupu ir Lėna Banaičiais ir sesute Eva, persikėlė arčiau Lietuvos, į Tilžę, kur lankė tenykštę gimnaziją ir profesoriaus M.Šnuerio vargonininkų kursus. Įkopus į 17-tuosius metus jis jau buvo žinomas kaip šio miesto lietuvių ir vokiečių bažnyčių vargonininkas.

Kaip tik tada ėmė ryškėti jo taurios lietuviško patriotizmo pažiūros, dėl kurių buvo pašalintas iš gimnazijos. Tad liko viena išeitis - persikelti į Lietuvą. Taip 1937 metais jis atvyko į Kauną, kur įstojo į „Aušros“ gimnaziją. Ją baigęs, teisė studijuoti Vytauto Didžiojo universitete, o muziką, vargonavimą, muzikos teoriją bei kompoziciją - Kauno konservatorijoje pas autoritetingus kompozitorius Joną Bendorių, Vladą Jakubėną, Balį Dvarioną ir kitus, su kuriais ir vėliau sėkmingai bendravo, bendradarbiavo. Persikėlęs į Vilnių, studijas tęsė Vilniaus universitete, bet dėmesys vis kryo į muzikinių institucijų veiklą. Pažintis su B.Dvarionu suartino jį su architektu V.Landsbergiu-Žemkalniu, kuriems bendrai veikiant kūrėsi Filharmonijos orkestras. O jiems reikėjo pagalbos kaupiant repertuarą, rūpinantis natomis. Tuo entuziastingai užsiėmė V.K.Banaitis. Tada orkestruose grojo daugiausia žydų tautybės muzikantai, kuriems, užplūdus nacistinės Vokietijos bangai, reikėjo pagalbos. V.K.Banaitis žydų nelaimėms nebuvo abejingas, už tai buvo suimtas ir išvežtas darbams į Vokietiją. Bet 1942 metais jam pasisekė laimingai pabėgti ir grįžti į Lietuvą. Vėl įsijungęs į muzikinį gyvenimą, dirbo Vilniuje susibūru-

► Valterio Kristupo Banaičio malda prie Vydūno kapo

► V.K.Banaitis ir dirigentas, muzikos kritikas Algimantas Kalinauskas

sios Operos trupės koncertmeisteriu ir administratoriumi, talkino kompozitoriui ir dirigentui Jeronimui Kačinskui, pas kurį sėmėsi ir dirigavimo įgūdžių. Ta patirtis, žinoma, pravertė vėliau, kai jau baigiantis Antrajam pasauliniam karui artėjanti rusų okupacijos banga vėl nubloškė jį į Vokietiją. Dabar jau iki gyvenimo pabaigos.

Rengiant „Tautiečių balsų“ radijo valandėles, o jų buvo arti 500, vis tekdavo „sutikti“ V.K.Banaičio pavardę, žavėtis jo įvairiapuse muzikine, visuomenine, patriotine veikla, kuri leido pabėgėliams lietuviams nepamiršti savo kalbos, liaudies dainų, giesmių.

► Valterio Banaičio asmenyje turime neišsemiamos energijos ir degančio entuziazmo veikėją, kurio visas gyvenimas paskirtas lietuviškos muzikos labui

Vladas JAKUBĖNAS

disciplinuotos, kaskart vis augo, plėtėsi ir stiprėjo. Reikėjo gaidų - gaidių trūko. V.K.Banaitis sėdo prie pianino harmonizuoti atsimenamas ir nugirstas dainas.

1945 m. spalio 14 d. Vokietijoje ansamblis „Tėvynės garsai“ pastatė Juozo Krūmino „Piršlybas“, į kurias V.K.Banaitis įvedė kai kurias savo harmonizuotas dainas. Spektaklį matęs kompozitorius Vladas Jakubėnas buvo sužavėtas dainų harmonijos rūbu ir jų atlikimu, todėl 1962 m., atvykstant į Čikagą (šią kelionę rėmė mecenatas J.Bachunas), JAV lietuvių dienraštyje „Draugas“ rašė, kad jo „pasiekti rezultatai, mano asmeniškai girdėti 1945 m. Hafkrugo ansamblyje, buvo tikrai pirmieji.“ Tame pačiame rašinyje V.Jakubėnas tvirtino, kad „Valterio Banaičio asmenyje turime neišsemiamos energijos ir degančio entuziazmo veikėją, kurio visas gyvenimas paskirtas lietuviškos muzikos labui.“ Ir dar pridūrė, kad jis „yra didelių gabumų muzikas, kurio talentai tačiau išsklaidyti ir muzikinės pastangos nėra koncentruotos vienon kurion sritin“.

Taigi, V.K.Banaitis pakluso gyvenimo tėkmei. Atsiradus galimybei, kompoziciją studijavo Štutgarto aukštojoje muzikos mokykloje pas profesorių Georgą fon Albrechtą, darė ir tai, ko reikalavo aplinkybės. Pajutęs klastingas Lietuvos okupantų užmačias, veikė ryžtingai - kalbėjo per „Amerikos balso“, „Laisvosios Europos“ radiją, vis pasisakydamas už Lietuvos nepriklausomybę. Puikiai pažinęs lietuvių kompozitorių simfoninę kūrybą, padėjo kaupiant lėšas įvairių simfoninių opusų įrašymui ir plokštelėms, jų transliavimui per didžiųjų Vokietijos miestų radiją. Jo rūpesčiu, diriguojant profesoriumi Vytautui Marijošui, į plokšteles buvo įrašyti M.K.Čiurlionio, J.Karnavičiaus ir J.Pakalnio kūriniai. Gaila, kad per bombardavimus šis didžiū-

lis darbas pražuvo. Vėliau jo rūpesčiu ir pastangomis į plokšteles buvo įrašyti B.Jonušo maršai. Savo pasisakymuose per radiją V.K.Banaitis nevensė kritikos, o ir pagiriamųjų žodžių Lietuvoje likusiems kompozitoriams, kuriuos asmeniškai gerai pažinojo.

Gaila, kad Lietuvą yra pasiekusi tik maža dalelė V.K.Banaičio kūrybinio palikimo. „Tautiečių balsų“ valandėlėse skambėjo jo harmonizuotos evangelikų giesmės, tilpusios Čikagoje išleistoje plokštelėje „Liaudies giesmė“, kurias įrašė Jurgio Lampsacio diriguojamas Tėviškės lietuvių evangelikų liuteronų parapijos choras, vargonais palydint V.Jakubėnui. Gavus 1951 m. Ludvigsburge išleistų lietuvių evangelikų giesmių kopijas, jos pasiekė Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčios choro „Giesmė“ tuometinę vadovę Tamarą Gaitanži-Blažienę, kurios rūpesčiu net devynios giesmės („Kaip niekingas“, „Diena jau pasibaigė“, „Kelkitės, apsišarvuokit“, „Dangaus saulelė“, „Jėzau, mielas prieteliau“, „Pavesk tu Dievo valiai“, „Meilė tikrai viena“, „Gerą kovą išlaikiau“, „Užmerksiu akeles“) buvo įrašytos į garso kasetę. Beje, jis buvo paminėtas ir Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčioje, kur prisiminta ir jo harmonizuota lietuvių liaudies daina „Ant ežerėlio rymojau“, skambėjusi Čikagoje JAV ir Kanados lietuvių dainų šventėje 1971-aisiais.

1992 metais V.K.Banaičiui lankantis Lietuvoje, jį nuoširdžiai globojo sesuo Eva Koch-Banaitytė. Tada su jais teko aplankyti Lietuvos nacionalinę filharmoniją, kurios po remonto beveik nebeatpažino, buvusią Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją, kur nuskambėjo ir V.K.Banaičio muzika, Kauno miesto savivaldybėje, Kačerginėje, kur maloniai bendravo su V.Žemkalniu-Landsbergiu, jo dukra Alena Karazijene, atvykusia iš Australijos. Per kelionę į Tilžę aplankytas Vydūno gyvenamasis namas, apžiūrėta buvusi Tilžės evangelikų bažnyčia, paversta mašinų remonto dirbtuve. Bet skaudžiausia jam buvo matyti, kad greta buvusios kapinaitės, kuriose palaidotas ir žymus kultūrininkas, tautosakos rinkėjas Endrikis Budrius, sulygintos ir užasfaltuotos.

Jautriausi įspūdžiai liko iš apsilankymo Bitėnų kapinaitėse, kur nusilenkta Martyno Jankaus, Vydūno atminimui. Čia V.K.Banaitis sukalbėjo maldą. Gal ir tai lėmė, kad 1999 metais, vykdydama V.K.Banaičio valią, E.Koch atvežė jo pelenų urną ir ten palaidojo. Taip buvo išreikšta jo gyvenimo prasmė amžinybėje būti su Lietuva. Malonu, kad ir Šilutės kraštas nepamiršta šio didžio Nepriklausomybės dvasios gaivintojo.

Vaclovas JUODPUSIS,
muzikologas